

Чайка Галина Василівна

старший науковий співробітник лабораторії психології особистості імені П. Р. Чамати Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ПСИХОЛОГІЧНА АВТОНОМІЯ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННОЇ СЛУЖБИ

Робота в правоохоронній службі складна і затратна з погляду потреби у психологічних ресурсах особистості. Ця теза вірна як для українських, так і для зарубіжних правоохоронців. Приміром, індійські вчені свідчать, що така професійна група, як співробітники поліції особливо потерпають від високого рівня стресу й професійного вигорання. Фізіологічні, психологічні та поведінкові ефекти стресу і вигорання є предметом серйозного занепокоєння, особливо, коли вони проявляються у формі самогубства або вбивства при виконання професійних обов'язків. Умови праці поліцейського є складними і важкими багатьох аспектах, включаючи соціальні й психологічні [6]. Виходячи з цього, досить складно говорити про психологічне благополуччя правоохоронців.

Така загальна професійна ситуація стає ще більш складною через певні особливості роботи представників правоохоронних служб саме в Україні. Нажаль в сучасне українське суспільство оцінює роботу правоохоронців здебільшого у негативних барвах. Засоби масової інформації однобічно висвітлюють роботу міліції, зосереджуючи увагу громадськості на негативних виявах. При цьому не слід забувати про постійне фізичне та психологічне перевантаження правоохоронців, небезпеку для здоров'я і життя, підвищену юридичну відповідальність за свої дії, швидкоплинність кадрів у правоохоронних підрозділах. Тому існує протиріччя між вимогами суспільства до особистості правоохоронця й умовами реалізації професії, можливостями для

формування професійного “Я”, саморозвитку, для формування відчуття психологічного благополуччя [4].

Робота в правоохоронних органах часто ставить співробітників в ситуації, коли реакція, швидкість, координація та здатність приймати швидкі рішення і точні судження під тиском має вирішальне значення. В такому випадку відчуття власної психологічної автономії дозволить особистості успішно протидіяти зовнішнім стресовим чинникам та покращити її психологічне благополуччя. Автономія особистості означає рівень володіння собою, визначення власної долі, прийняття відповідальності за свої дії і почуття, свободу вибору способу поведінки, доречної в даній ситуації. За інтерпретацією К. Риф, людина, що володіє високою автономією - незалежна від думки оточуючих, здатна протистояти більшості, нестандартно і креативно (при необхідності) мислити, адекватно оцінює себе і свою поведінку (орієнтуючись на власні відчуття і цінності, а не думки інших. Відсутність достатнього рівня автономії веде до конформізму, зайвої залежності від думки оточуючих. Автономія проявляється у високому рівні самостійності і відповідальності за власні рішення [7]. Автономія відноситься не до незалежності, а скоріше до вольових актів, актів вибору у тому сенсі, що свою поведінка особистості виходить від неї самої і схвалена нею собою. Якщо особистість автономна, то її дії характеризуються почуттям свободи і можливістю вибору. Де Шармс [5] стверджує, що автономія є основною мотиваційною властивістю, завдяки якій, особистість прагне бути основною причиною або джерелом своєї поведінки.

Але чи завжди автономія представників правоохоронних органів розвивається у соціально позитивному руслі? Дослідження показують, що автономія заради власної незалежності без морального вибору може призвести до негативних наслідків. У роботі показано [1], що показник «автономія» курсантів ВНЗ МВС України у прямо пов'язаний із ступенем цинізму та нездатністю курсантів до емпатії у ставленні до інших людей. Отже,

незалежність, здатність протистояти соціальному тиску у думках та вчинках більшою мірою притаманна особам, схильним до зневажливого ставлення до морально-етичних цінностей суспільства, недовіри до людей та невиправдано негативних оцінок особистісних якостей оточуючих. Автономію як здатність керуватися власним розсудом у прийнятті рішень та керуванні поведінки також виявляють досліджувані зі слабкою здатністю до емоційного відгуку на проблеми інших та небажанням надавати дієву допомогу. Психологічне благополуччя в аспекті особистісного зростання у курсантів поєднується зі схильністю зневажати традиційні моральні цінності суспільства, невірою у позитивні характерологічні риси та альтруїстичні наміри оточуючих, сумнівами у компетентності та професіоналізмі людей в обраних ними сферах діяльності. Прагнення до реалізації особистісного потенціалу проявляється у майбутніх працівників правоохоронних органів у взаємозв'язку зі схильністю пояснювати причини поведінки оточуючих негативними особистісними якостями та корисливими намірами.

Такі отримані результати викликають тривогу. Психологічна автономія повинна базуватися на засвоєнні, прийнятті у внутрішньому плані моральних норм суспільства. Потрібно перевернутися до філософського розуміння автономії І. Кантом. З філософської точки зору, автономія – це принцип самостійності буття, що направляється власним розумом і совістю; здатність особистості як морального суб'єкта до самовизначення на основі об'єктивного морального закону [2].

Спираючись на психологічну автономність, що базується на моральному виборі, можна зрозуміти прикладну цінність автономії для саморозвитку і психологічного благополуччя особистості. Перша причина цінності автономії - це твердження, що самі люди мають найкращі знаннями про власне благополуччя, і, отже, в їхніх інтересах зробити вибір для самих себе. Друга прикладна причина цінності автономії полягає в тому, що власний вибір сприяє

благу людини, навіть якщо у нього не завжди є достовірні знання про власне благополуччя. Навіть якщо людина робить вибір не на своїх безпосередніх інтересах, той факт, що він робить цей вибір самостійно, в будь-якому випадку дає їй відчуття волі. Навіть якщо особистість робить помилку - це її помилка. Автономія цінна лише в тому випадку, якщо людина дійсно цінує свій вибір, коли більше позитивних, ніж негативних наслідків саморефлексії. Але причина цінності автономії лежить не в матеріальній площині, а у внутрішньому плані. [3]. Люди надають своєму житті форму і значення, тому що володіють автономією. Прояв автономії - це те, що робить життя людини її власним життям з одного боку, а з іншого - автономія дає нам право висловлювати нашу повагу людині й різним людським здібностям, і це фундамент моральних відносин особистості з іншими.

Список використаних джерел

1. Большакова А.М. Психологічне благополуччя та особливості ставлення до оточуючих у курсантів ВНЗ МВС України / Анастасія Большакова // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. — 2013. — № 2. — С. 206–210
2. Кант И. Основы метафизики нравственности / И.Кант // Сочинения в шести томах. – М.: «Мысль». – Т. 4. Ч. I. – С. 211–310. – 544 с. – Сер. Философ. наследие
3. Петров А.В. Автономия личности как право на принятие решений / А.В. Петров // Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика – 2008 – № 2 – с. 217-220
4. Рудяк І.В. Соціально-психологічні чинники формування самооцінки жінок-правоохоронців / І.В. Рудяк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України – 2014 – Випуск 1 – - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_1_21

5. DeCharms R. Personal causation / R. deCharms – New York, NY: Academic. 1968
6. Ranta R.S. Management of Stress and Burnout of Police Personnel / Randhir Singh Ranta, Anup Sud // Journal of the Indian Academy of Applied Psychology – January 2008 – Vol. 34, No.1 – p. 29-39.
7. Ryff C. The structure of psychological well-being revisited / Carol D. Ryff and Corey Lee M. Keyes // Journal of Personality and Social Psychology. 1995. – Vol.69. – P. 719-727